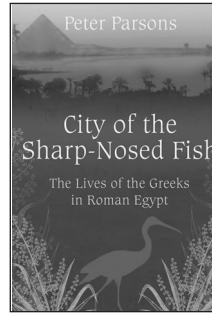

στό τόπο, καθώς και για την τιμωρία τους με τον ακρωτηριασμό του χεριού τους βλ. Logaux, «La main d'Antigone», *ό.π.*, σ. 174-175, 182, 183, 194, 188. Αναφερόμενη στον *Οιδίποδα επί Κολωνώ*, στ. 1559-1563, η Μπάτλερ υποστηρίζει ότι από αυτή τη στιγμή η Αντιγόνη έχει ήδη πάρει τη θέση του Πολυνείκη που ο Οιδίποδας καταράστηκε και ότι η σύγκρουσή της με την Ισμήνη καθρεφτίζει τη διαμάχη Ετεοκλή και Πολυνείκη· Butler, *Antigone's Claim*, *ό.π.*, σ. 62· Soren Kierkegaard, *Either/Or: A Fragment of Life*, μτφρ. Alastair Hannay, Penguin, Λονδίνο 1992, σ. 158.

- 21 Guyomard, *Η απόλαυση του τραγικού*, *ό.π.*, σ. 135, 88.
- 22 Γιάννης Ρίτσος, *Τέταρτη διάσταση*, Κέδρος, Αθήνα 1972, σ. 210-211.
- 23 Jean Bollack, *La mort d'Antigone: la tragédie de Créon*, PUF, Παρίσι 1999, σ. 58: «Ο Κρέων ανακοινώνει την απαγόρευση του, επειδή γνωρίζει ότι η Αντιγόνη θα πει όχι». Βλ. επίσης Honig, *Antigone, Interrupted*, *ό.π.*, σ. 153-154, όπου αναφέρεται στον Ζίτσεκ, τον μνηστή της ασυμβίβαστης ενόρμησης θανάτου της Αντιγόνης.
- 24 Philippe Lacoue-Labarthe, «Hölderlin and the Greeks», *Typography. Mimesis, Philosophy, Politics*, επιμ. Christopher Fynsk, Stanford University Press, Καλιφόρνια 1989, σ. 246(παράθεμα)-247. Βλ. επίσης παρόμοιες σκέψεις του ποιητή στο Schmidt, *On Germans and Other Greeks*, *ό.π.*, σ. 141-142, και Beaufret, *Χαϊλντερλιν και Σοφοκλής*, *ό.π.*, σ. 25.
- 25 Η αυτογνωσία της Ισμήνης: *Αντιγόνη*, στ. 59-63· παραθέματα: στ. 1, 92. Για την πρώτη ταφή του Πολυνείκη από την Ισμήνη βλ. Jenneit Kirkpatrick, «The Prudent Dissident: Unheroic Resistance in Sophocles' *Antigone*», *Review of Politics* 73 (2011) 401-412, 417-418· Honig, *Antigone, Interrupted*, *ό.π.*, σ. 156-163.
- 26 Σχετικά με την ανάδυση της ιδέας της αδελφοσύνης την εποχή της κλασικής δημοκρατίας, βλ. Simon Goldhill, «Antigone and the Politics of Sisterhood», *Sophocles and the Language of Tragedy*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2012, σ. 237. Όσο αφορά την ανοχή μας στον σφετερισμό του δημόσιου χώρου βλ. Στιούαρτ Χωλ (Stuart Hall) στα «Ένθετα» της *Αυγής*, 16.2.14: «Πώς είναι δυνατόν εκατομμύρια άνθρωποι να έχουν ευεργετηθεί από το NHS (Εθνικό Σύστημα Υγείας) και να μην είναι στους δρόμους να το υπερασπιστούν;» Ρίτσος, *Ισμήνη*, *ό.π.*, σ. 210. Ίδια προσέγγιση με τον Ρίτσο έχει και η Τζίνα Πολίτη, όταν γράφει: «Γιατί αυτό που θέλουν να ξεχνούν οι Αντίγονοι είναι το γεγονός ότι η εξουσία χτίζει την ισχύ της πάνω σε εικόνες ηρώων και αγίων»· βλ. Τζίνα Πολίτη, «Το γράμμα της Αντιγόνης», στο της ίδιας, *Η δοκιμασία της ανάγνωσης*, Άγρα, Αθήνα 2010, σ. 34. Το κείμενο της Πολίτη διαθέτει, σχεδόν, ίδιου τύπου χιούμορ με αυτό της Κάρσον· Honig και Ρίτσος, βλ. *Antigone, Interrupted*, *ό.π.*, σημ. 22, σ. 269.
- 27 Virginia Woolf, *Three Guineas*, σ. 395, σημ. 39, στο της ίδιας, *A Room of One's Own and Three Guineas*, Oxford World's Classics, Οξφόρδη, 2008 [1992]. Για την παράσταση του *Island* του Fugard στη φυλακή βλ. τη σημ. 4 στο εξαιρετικό βιβλίο της Gonda van Steen, *Theatre of the Condemned. Classical Tragedy on Greek Prison Islands*, Oxford University Press, Οξφόρδη 2011, σ. 108.

ΜΥΡΤΩ ΜΑΛΟΥΤΑ

Για το βιβλίο:

Peter Parsons, *City of the Sharp-Nosed Fish: Greek Lives in Roman Egypt*, Weidenfeld and Nicolson, Λονδίνο 2007, 258 σ. [ελλ. μτφρ.: Peter Parsons, *Οξύρυγχος, η πόλη που έφερε το όνομα ενός ψαριού*, Ενάλιος, Αθήνα 2008, 452 σ.]

Τον περασμένο Μάρτιο δημοσιεύθηκε στο περιοδικό *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* (τχ. 189) η πολυαναμενόμενη έκδοση των πρόσφατα ανακαλυφθέντων παπυρικών σπαραγμάτων από δύο άγνωστα ως τώρα ποιήματα της Σαφούς. Στην ανακάλυψη αυτή δόθηκε πολύ μεγάλη δημοσιότητα, ακόμη και πριν την δημοσίευση, όχι μόνο σε επιστημονικά φόρα, αλλά και στον τύπο. Πολλές συζητήσεις ακολούθησαν, υποκινημένες αφενός από δικαιολογημένο ενθουσιασμό και συγκίνηση για την αναπάντεχη ανάκτηση ενός τόσο σημαντικού έργου και αφετέρου από αμηχανία, αφού τα σπαραγματα προέρχονται από ιδιωτική συλλογή που αποκτήθηκε με άγνωστο τρόπο. Αν και η έκδοση περιορίζεται στην αποκατάσταση και φιλολογική επεξεργασία των σπαραγμάτων, η περίπτωση αυτή έγινε αφορμή για προβληματισμό και συζήτηση όσον αφορά στην υλική υπόσταση των τεκμηρίων του παρελθόντος και ανέδειξε ζητήματα δεοντολογίας σχετικά με την απόκτησή τους.

Το παράδειγμα είναι ενδεικτικό του ότι η παπυρολογία, αν και αρχαιογνωστική πειθαρχία που ασχολείται με την ελληνιστική, ρωμαϊκή και υστερορωμαϊκή ή πρώιμη βυζαντινή περίοδο, είναι ένας σχετικά νέος επιστημονικός κλάδος. Αυτό συμβαίνει γιατί, σε αντίθεση με τους «αδελφούς» κλάδους της επιγραφικής και της παλαιογραφίας, των οποίων ικανός αριθμός τεκμηρίων ήταν πάντα προσβάσιμος (επιγραφές και βυζαντινά/μεσαιωνικά χειρόγραφα), η συντριπτική πλειονότητα των παπύρων της ελληνιστορωμαϊκής Αιγύπτου, τόσοι δηλαδή που να μην αποτελούν αξιοπερίεργα μεμονωμένα αποκτήματα συλλεκτών αλλά σημαντικό σώμα κειμένων, ανακαλύφθηκαν στα τέλη του 19ου και τις αρχές του 20ού αιώνα, οπότε και ξεκίνησε να συγκροτείται σταδιακά ο κλάδος. Όπως φαίνεται στο παράδειγμα των νέων ποιημάτων της Σαφούς, η παπυρολογία εξακολουθεί να επιφυλάσσει στους μελετητές της σημαντικές εκπλήξεις, ενώ οι πρακτικές της είναι ακόμη υπό διαμόρφωση.

Το χρέος της κλασικής φιλολογίας στην παπυρολογία είναι αδιαμφισβήτητο τεράστιο, αφού τα παπυρολογικά ευρήματα πα-

Η Μυρτώ Μαλούτα είναι παπυρολόγος και διδάσκει στο Τμήμα Αρχαιολογίας, Βιβλιοθηκονομίας και Μουσειολογίας του Ιονίου Πανεπιστημίου.
(malouta@ionio.gr)

ρέχουν εξαιρετικά σημαντικές, ενίοτε μοναδικές, μαρτυρίες για έργα της αρχαίας ελληνικής γραμματείας. Το χρέος αυτό μάλιστα είναι τόσο αναγνωρίσιμο που στο ελληνικό πανεπιστήμιο η παπυρολογία διδάσκεται σχεδόν αποκλειστικά σε φιλολογικά τμήματα. Η σημασία όμως των παπύρων για την αρχαία ιστορία είναι τουλάχιστον εξίσου μεγάλη, και το βιβλίο που παρουσιάζεται εδώ, το *City of the Sharp Nosed Fish* του Peter Parsons, αποτελεί εξαιρετικό παράδειγμα από τις πτυχές της παπυρολογίας. Εκτός από τα έγγραφα, στα οποία στηρίζεται κυρίως η μελέτη του Parsons, ακόμη και οι φιλολογικοί πάπυροι (αυτοί δηλαδή που διασώζουν λογοτεχνικά έργα) έχουν ιστορική σημασία γιατί, μεταξύ άλλων, μας αποκαλύπτουν πολλά στοιχεία για τις προτιμήσεις και την κοινωνική διαστρωμάτωση του αναγνωστικού κοινού της εκάστοτε εποχής –και βάσει αυτών κοινωνικοπολιτικές αναζητήσεις και ανησυχίες τους– και μας επιτρέπουν να βγάλουμε συμπεράσματα σχετικά με επίπεδα αλφαριθμητισμού, σχολικά curricula κλπ. Και πιο άμεσα συμπεράσματα με ιστορική σημασία όμως προκύπτουν από τους φιλολογικούς παπύρους, όπως για παράδειγμα, και χωρίς καν να χρειαστεί να ξεφύγουμε από τη Σαπφώ, το γεγονός ότι τα νέα σπαράγματα επιβεβαιώνουν τα ονόματα των αδελφών της ποιήτριας που παραδίδει ο Ηρόδοτος (και μόνον αυτός), προσθέτοντας έτσι ένα ακόμη στοιχείο στη μεγάλη συζήτηση περί αξιοπιστίας των γραφομένων του.

Η επιχειρηματολογία υπέρ της προσφοράς των παπύρων στην ιστορία (και όχι μόνο τη φιλολογία) βεβαίως μπορεί να γίνει ακόμη πιο πειστική εφόσον συμπεριληφθεί και η πολλαπλάσια αριθμητικά, σε σχέση με τους φιλολογικούς παπύρους, κατηγορία των μη φιλολογικών παπύρων (εγγράφων δηλαδή) των οποίων η αξία ως ιστορικών πηγών είναι προφανέστερη και απαρámλλη σημασίας.

Δεκάδες χιλιάδες έγγραφα της ελληνορωμαϊκής Αιγύπτου (από την κατάκτηση του Μ. Αλέξανδρου το 332 π.Χ. μέχρι και μετά την αραβική κατάκτηση το 642 μ.Χ.), στην ελληνική ως επί το πλείστον γλώσσα, αλλά και σε ιερογλυφική, ιερατική και δημοτική αιγυπτιακή, λατινικά, περσικά, κοπτικά και αραβικά, έχουν ήδη εκδοθεί και πολύ περισσότερα φυλάσσονται ανέκδοτα ακόμη σε βιβλιοθήκες και μουσεία. Όλα αυτά συνθέτουν μια εξαιρετικά αναλυτική εικόνα της σύνθετης κοινωνίας της ελληνορωμαϊκής Αιγύπτου, ενώ επιτρέπουν την εξαγωγή συμπερασμάτων που αφορούν τον ελληνοιστικό κόσμο και τη ρωμαϊκή αυτοκρατορία γενικότερα. Εκτός από θέματα πολιτικής και οικονομικής ιστορίας, για τα οποία στους παπύρους βρίσκουμε εξαιρετικές μαρτυρίες, η σημαντικότερη προσφορά των παπυρικών εγγράφων εντοπίζεται στην ιστορία της καθημερινότητας και την ιστορία από τα κάτω, που απουσιάζει από την ιστοριογραφία της κλασικής και ύστερης αρχαιότητας. Μόνο μέσω των παπύρων μαθαίνουμε για τις ζωές των χαμηλότερων κοινωνικών στρωμάτων της ελληνοιστικής και ρωμαϊκής Αιγύπτου, για την οικονομική δραστηριότητα των γυναικών, για την οικογενειακή ζωή και την παιδική ηλικία, για τον αντίκτυπο των θρησκευτικών διαμαχών, για την τοπική διοίκηση και γραφειοκρατία.

Το βιβλίο του Peter Parsons *City of the Sharp-Nosed Fish* είναι αποτέλεσμα της ενασχόλησης του ομότιμου βασιλικού καθηγητή Ελληνικών (Regius Professor of Greek Emeritus) του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης με τη συλλογή των παπύρων της Οξυρύγχου για πάνω από μισό αιώνα. Στόχος του ήταν να γράψει ένα βιβλίο για ευρύ κοινό φιλομαθών, μια εισαγωγή ανεκδοτολογικού χαρακτήρα στο σχετικό υλικό. Τον στόχο αυτό τον εκπληρώνει με μεγάλη επιτυχία, αλλά δεν σταματά εκεί. Η διαύγεια της σκέψης και της γραφής το καθιστά πολύ προσιτό σε μη

ειδικούς, ενώ παράλληλα το περιεχόμενο δεν έχει θυσιαστεί και έτσι και οι ειδικοί έχουν να αποκομίσουν πολλά.

Το βιβλίο διαρθρώνεται σε δώδεκα κεφάλαια οργανωμένα θεματικά. Τα πρώτα δύο αφορούν στις απαρχές της παπυρολογίας και δίνουν πληροφορίες σχετικές με τις ανασκαφές στην Αίγυπτο γενικότερα και στην πόλη της Οξυρύγχου ειδικότερα, όπου έγιναν κάποιες από τις πιο παραγωγικές ανασκαφές. Το τρίτο κεφάλαιο οριοθετεί το ιστορικό πλαίσιο του οποίου προιόντα είναι οι πάπυροι και του οποίου η ανασύνθεση γίνεται με τη βοήθειά τους. Τα κεφάλαια 4-12 ασχολούνται με επιμέρους θεματικές που φωτίζονται από τους παπύρους, όπως η ιστορία της πόλης της Οξυρύγχου και οι σχέσεις της με τον υπόλοιπο ελληνορωμαϊκό κόσμο (κεφ. 4), ο ρόλος του ρωμαίου αυτοκράτορα όπως διαφαίνεται από την οπτική γωνία μια απομακρυσμένης επαρχίας της Αυτοκρατορίας (κεφ. 5), η σημασία του Νείλου στην αγροτική οικονομία της Αιγύπτου (κεφ. 6), η εμπορική δραστηριότητα της Οξυρύγχου (κεφ. 7), η οικογενειακή ζωή και οι κοινωνικές σχέσεις (κεφ. 8), η εκπαίδευση και τα γράμματα (κεφ. 9), η διοίκηση και τα αρχεία της τοπικής γραφειοκρατίας (κεφ. 10), η υγεία και οι μεταφυσικές ανησυχίες (κεφ. 11), καθώς και η σταδιακή εδραίωση του Χριστιανισμού (κεφ. 12).

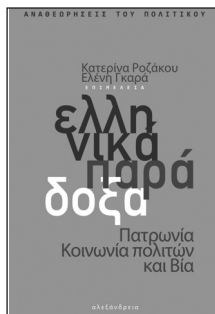
Η μελέτη περιλαμβάνει επίσης Εισαγωγή, σύντομο Πρόλογο και εκτενή Επίλογο. Στην Εισαγωγή, ο Parsons δίνει κάποια στοιχεία για την ενασχόλησή του με την παπυρολογία και την συγγραφή του συγκεκριμένου βιβλίου. Στον Πρόλογο, η πρώτη μεγάλη ανακάλυψη παπύρων στην Οξυρύγχο στα τέλη του 19ου αιώνα τοποθετείται στα ιστορικά της συμφραζόμενα. Στον Επίλογο συνοψίζονται τα βασικά συμπεράσματα της μελέτης και εντοπίζονται με πολύ ευρηματικό τρόπο στο πρόσωπο ενός υφαντή, μέσω της καλά τεκμηριωμένης δράσης του ίδιου και της οικογένειάς του.

Το βιβλίο περιέχει επίσης πλούσια έγχρωμη εικονογράφηση: φωτογραφίες ορισμένων παπύρων που παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τον Parsons φωτογραφίες από τις πρώτες ανασκαφές και παραδείγματα τέχνης και αρχιτεκτονικής του 19ου αιώνα, όπου φαίνεται η επιρροή των αιγυπτιακών ανακαλύψεων. Προσφέρονται επίσης φωτογραφίες από τοιχογραφίες και νεκρικά πορτραίτα (του Φαγιούμ), τα οποία συνδέονται με το έγγραφο υλικό και ζωντανεύουν ως πραγματικές απεικονίσεις των ανθρώπων της εποχής. Πολύ βοηθητικά και για τους μη ειδικούς αλλά και για τους μελετητές των παπύρων είναι και κάποια εργαλεία που περιλαμβάνονται στο βιβλίο, όπως ο συνοπτικός χρονολογικός πίνακας που παρουσιάζει συγκριτικά τα κυριότερα γεγονότα στην Αίγυπτο και τον υπόλοιπο κόσμο, από την ίδρυση του Παλαιού Βασιλείου το 2700 π.Χ. μέχρι τις ανασκαφές στην Οξυρύγχο. Τον χρονολογικό πίνακα ακολουθούν κατάλογος των ρωμαίων αυτοκρατόρων με τα έτη της ηγεμονίας του καθενός, καθώς και ορισμένες πληροφορίες για το χρονολογικό σύστημα της Αιγύπτου και τα ονόματα των αιγυπτιακών μηνών, που απαντούν στους παπύρους. Σε γλωσσάρι συγκεντρώνονται και επεξηγούνται όλοι οι όροι που χρησιμοποιούνται στους παπύρους και που κατά κανόνα μένουν αμετάφραστοι. Τέλος, υπάρχει χάρτης της ρωμαϊκής Αιγύπτου, όπου σημειώνονται οι κυριότερες τοποθεσίες.

Η δομή του βιβλίου και τα εργαλεία του το καθιστούν εξαιρετικά χρήσιμο ως εγχειρίδιο. Η βασική αξία του, όμως, εντοπίζεται στο περιεχόμενό του. Ο Parsons γράφει για πράγματα που ξέρει όσο λίγοι, και γράφει ωραία γιατί τα πράγματα αυτά τον συναρπάζουν. Ένα απολαυστικό χαρακτηριστικό του βιβλίου, που δεν νομίζω ότι είναι εμφανές μόνο σε όσους έχουν την τύχη να γνωρίζουν τον συγγραφέα του, είναι το πόσο έντονα διαφαίνεται

ότι ο Parsons το διασκεδάσει. Δυστυχώς, δεν μπορώ να φανταστώ πώς η παιχνιδιάρικη υποψία χιούμορ με την οποία γράφει θα ήταν δυνατόν να αποδοθεί σε άλλη γλώσσα. Είναι σαφώς ευτύχημα που κυκλοφορεί το βιβλίο σε ελληνική μετάφραση και μάλιστα καλή, εφόσον όμως υπάρχει επιλογή, το συγκεκριμένο βιβλίο είναι καλό να διαβαστεί στα αγγλικά.

Εκ πρώτης όψεως, το βιβλίο είναι ευανάγνωστο, ευχάριστο και χορταστικά αφηγηματικό. Η προσιτή μορφή του ενδέχεται, σε μια συντηρητική θεώρηση, να μην καθιστά την επιστημονική εγκυρότητα του πονήματος άμεσα αντιληπτή· στην πραγματικότητα όμως πρόκειται για υποδειγματική συνθετική εργασία. Ο τρόπος με τον οποίο ο συγγραφέας καταφέρνει να αποστάζει πληροφορίες από χιλιάδες τεκμήρια σε λίγες σελίδες, κρατώντας όλη την ουσία, μοιάζει ταχυδακτυλουργικός. Ιδίως, μάλιστα, αφού καταφέρνει στο πλαίσιο ενός εγχειρήματος που βασίζεται σε πεπερασμένο υλικό να μην παγιδευτεί στον θετικισμό που συχνά εγκλωβίζει παπυρολογικές μελέτες. Η συνολική θεώρηση του πλαισίου και των δομών της περιόδου που μελετάει ο Parsons και η πολυσχιδής ανάλυση του σχετικού υλικού, πέρα από το ότι δικαιολογεί την παρουσίαση του βιβλίου του σε περιοδικό κοινωνικών επιστημών, προσφέρει ένα εξαιρετικό και εύληπτο παράδειγμα για την παραμελημένη στη χώρα μας άρρηκτη σχέση μεταξύ παπυρολογίας και ιστορίας.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΓΚΙΝΤΙΔΗΣ

Για το βιβλίο: Κατερίνα Ροζάκου / Ελένη Γκαρά (επιμ.), *Ελληνικά παράδοξα: πατρωνία, κοινωνία πολιτών και βία*, εκδ. Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2013, 495 σ.

Το παράδοξο και ο κανόνας

Ο τόμος *Ελληνικά παράδοξα: πατρωνία, κοινωνία πολιτών και βία* εκδόθηκε τον Σεπτέμβριο του 2013, υπό την επιμέλεια της Κατερίνας Ροζάκου και της Ελένης Γκαρά, από τις εκδόσεις Αλεξάνδρεια. Πρόκειται για το πρώτο μέρος μιας τρίτομης σειράς, η οποία φέρει τον γενικότερο τίτλο *Αναθεωρήσεις του Πολιτικού*,

Ο Δημήτρης Γκιντιδής είναι μεταδιδακτορικός ερευνητής στην έδρα Mary Seeger O'Boyle του Κέντρου Ελληνικών Σπουδών Seeger στο Πανεπιστήμιο Princeton των ΗΠΑ. (dg19@princeton.edu)

παραπέμποντας στο ομώνυμο επιστημονικό συμπόσιο που είχε πραγματοποιηθεί στη Μυτιλήνη το 2007 και από το οποίο προκύπτουν τα κείμενα αυτής της σειράς. Η έκδοση του τόμου πραγματοποιείται εν μέσω μιας συγκυρίας, της «ελληνικής κρίσης», η οποία φέρει διαφορές ως προς την περίοδο κατά την οποία έγινε η πρώτη συγγραφή των κειμένων –μια εποχή αθωότητας, όπως σημειώνει ο Ευθύμιος Παπαταξιάρχης στον πρόλογό του.

Η συζήτηση περί του ελληνικού παράδοξου, στην οποία ο τίτλος του τόμου με έξυπνο τρόπο κάνει αναφορά, δεν είναι πολιτικά ουδέτερη, αλλά ούτε και καινούρια. Στην εποχή της «κρίσης», οι λόγοι της πολιτικής εξουσίας επικαιροποίησαν τον συνεχή αναστοχασμό πάνω στις αποκλίσεις και τις συγκλίσεις μεταξύ του (εθνικού) παράδοξου και του (δυτικού) κανόνα· και σε αυτό έγκειται η καιρία παρέμβαση του παρόντος εκδοτικού εγχειρήματος. Σημείο εκκίνησης αποτελούν τρεις κεντρικές έννοιες –*κοινωνία πολιτών, πατρωνία και βία*–, οι οποίες εν πολλοίς πλαισίωσαν το διαχρονικό αίτημα της πολιτικής εξουσίας περί εκσυγχρονισμού και εξευρωπαϊσμού. Υπό το καθεστώς της «κρίσης», συνεχίζουν να τροφοδοτούν τον λόγο περί ελλειμματικότητας της ελληνικής κοινωνίας, όπως σημειώνουν στην εισαγωγή τους οι επιμελήτριες του τόμου και ο Γιάννης Γιαννισιώτης. Η συνείδηση της διττής δυναμικής αυτών των εννοιών –ως κατηγορίες του κανονιστικού λόγου αλλά και ως αφητηρίες προς αποδόμηση και ανάλυση– είναι εμφανής στη στοχοθέτηση του τόμου. Τα κείμενα συνομιλούν με αυτή την ευρύτερη προβληματική και κινούνται στην πλειοψηφία τους σε αυτή την κριτική κατεύθυνση. Έχουν ταξινομηθεί από τις επιμελήτριες με βάση δύο άξονες. Το συμπληρωματικό ζεύγος κοινωνία πολιτών/πατρωνία οριοθετεί το πρώτο μέρος, ενώ η έννοια της βίας αποτελεί τον δεύτερο θεματικό άξονα.

Το κείμενο των Χρήστου Λυριντζή και Ευθύμιου Παπαταξιάρχη ανοίγει τη συζήτηση περί πατρωνίας και κοινωνίας πολιτών μέσα από μια ιστορικοποίηση της μελέτης του πολιτικού στην Ελλάδα, με βασικό σημείο αναφοράς τους κλάδους της πολιτικής επιστήμης και της κοινωνικής ανθρωπολογίας. Ξεκινώντας την αναδρομή τους από τις πρώτες έρευνες στη μεταπολεμική Ελλάδα, οι συγγραφείς σημειώνουν τις διαφορετικές ιδεολογικές και επιστημολογικές διαδρομές που συνέκλιναν παρ' όλα αυτά στην αναπαραγωγή ενός συγκεκριμένου πλαισίου έρευνας, αναδεικνύοντας τις πελατειακές σχέσεις, την «ιδιαιτερότητα» του ελληνικού κοινωνικού σχηματισμού ή την «υπερτροφία» του ελληνικού κράτους σε κυρίαρχες υποθέσεις εργασίας. Γενικότερα, θα μπορούσε να προσθέσει κάποιος, η μελέτη των τρόπων παραγωγής των σχέσεων εξουσίας στη μεταπολεμική Ελλάδα διαμορφώθηκε υπό το βάρος ενός διαρκούς δυτικοκεντρικού και αξιολογικά φορτισμένου συγκριτικού ερωτήματος. Ο κλάδος της πολιτικής επιστήμης από τη δεκαετία του 1980 ενσάρκωσε εν πολλοίς αυτό το προηγούμενο εξελικτισμού, υιοθετώντας την έννοια του εκσυγχρονισμού, στην ευρωπαϊκή φιλελεύθερη εκδοχή του, ως επιτακτικό ερώτημα και ταυτόχρονα επιτακτική λύση. Αντίθετα, όπως σημειώνουν οι συγγραφείς, την ίδια περίοδο ο κλάδος της κοινωνικής ανθρωπολογίας ακολούθησε μια διαφορετική διαδρομή, παρακολουθώντας τη γενικότερη αναλυτική στροφή στον μεταδομισμό και αντίστοιχα αποστασιοποιούμενος από την αναπαραγωγή κανονιστικών λόγων και μια στενά νοούμενη αντίληψη του πολιτικού. Οι δύο συγγραφείς καταδεικνύουν, λοιπόν, με αυτή την ιδιαίτερα κριτική αναδρομή της όρους μέσα από τους οποίους η μελέτη του πολιτικού και της πολιτικής στη σύγχρονη Ελλάδα υπήρξε θεματολογικά, μεθοδολογικά και ιδεολογικά καταμερισμένη, τουλάχιστον μεταξύ των κλάδων της πολιτικής επιστήμης και της κοινωνικής ανθρωπολο-